

Κυθρέα ή Κυθραία*

του δρα Κωνσταντίνου Σπυριδάκι
Πρώην Υπουργού Παιδείας Κύπρου

Ο λόγιος τύπος του συγχρόνου κυπριακού τοπωνυμίου **Τζυρκά**, της κωμοπόλεως δηλ. η οποία κείται περί τα 10 μίλια μακράν της Λευκωσίας, εις την περιοχίν, όπου η παλαιά πόλις της νήσου **Χύτροι** ή **Χύτρος**, ποικίλλει μέχρι της σήμερον μεταξύ της γραφής **Κυθρέα** και **Κυθραία**, αναλόγως δε γράφονται και τα εκ του τοπωνυμίου τούτου παράγωγα. Ότι πρόκειται περί ενός τύπου λογίου μόνον και αμαρτύρου ανέφερον ήδη ο Σ. Μενάρδος εις το γνωστόν του τοπωνυμικόν¹⁾. Ο σχηματισμός του λογίου τούτου τύπου δεν χρονολογείται από των εσχάτων χρόνων, ἀλλ' ανήκει τουλάχιστον εις τον 18. αι. μ. Χ. αναγραφόμενος υπό του Αρχιμανδρίτου Κυπριανού εις την χρονολογικήν του Ιστορίαν²⁾ παραλήθηνως προς τον τύπον Σόλιοι—Σοθαία³⁾ και ασφαλώς εσχηματίσθη ως λόγιος τύπος εκ του της κυπρίας διαλέκτου Τζυρκά⁴⁾ τον οποίον αναγράφει και ο G. Mariti (1769)⁵⁾. Ο τελευταίος ούτος τύπος προέκυψε κατά τούς φραγκικούς χρόνους εκ του αρχαιότερου τύπου Κυθρία μετασχηματισμένου τύπου εκ του Χυτρία. Συναντώμεν ήδη εις χάρτην της Κύπρου του έτους 1573⁶⁾ τον τύπον Cetría, ο οποίος επαναλαμβάνεται και εις άλλους χάρτας μεταγενεστέρους. Ο Mariti (ε.ά.) αναγράφει τον τύπον Citrea. Πλην του τύπου τούτου αναγράφει ο Φλώριος Βουστρώνιος⁷⁾ τους τύπους Chitria, Chitrus, Kythrea, Quithrie, όπως και τους τύπους Solia, Trimithusia⁸⁾, ο δε Λεόντιος Μαχαιράς⁹⁾ Κυθρία, Κυθηραίων. Ο Steffano Lusignano (1573)¹⁰⁾ αναγράφει τους τύπους Chitri, Chitria, και τύπον La Quercherie παραδίδει η παπική βούληλα της 13 Δεκεμβρίου 1396¹¹⁾, ο δε Pococke (1745) αναγράφει τον τύπον Chytherea ως αναφερόμενον υπό των Φράγκων¹²⁾. Ο Mas Latrie¹³⁾ δίδει τον τύπον της ἡέξεως La Quithrie. Ἄλλιοι φραγκικοί τύποι του τοπωνυμίου είναι Chirga, La Queterie, Quercherie¹⁴⁾ οι οποίοι προϋποθέτουσι πάντες την μετατροπήν ήδη του ελληνικού ονόματος από Χύτροι εις Κύθροι—Κυθρία —Κυ(θ)ρjά. Και πράγματι η μεταβολή του αρχικού τύπου Χύτροι¹⁵⁾—Χύτρος¹⁶⁾ Χυτρία¹⁷⁾ εις Κύθροι—Κύθρος—Κυθρία φαίνεται να υπήρξε παλαιά, ανήκει δε πιθανώς εις τους υστερούς των αρχαίων χρόνους. Γνωρίζομεν ήδη εξ αρχαίας επιγραφής των υστερών χρόνων ότι η ημέρα των Χύτρων εις τα αρχαία Ανθεστήρια έφερε και το όνομα Κύθροι¹⁸⁾. Εφ' όσον δε συναντώμεν και εις βυζαντινούς συγγραφείς τους τύπους Κύθροι—Κυθρία¹⁹⁾ δυνάμεθα να συμπεράνωμεν μετά πιθανότητος την ενωρίς ταύτην μετατροπήν εις την προφοράν της ἡέξεως. Ούτω ευρίσκομεν τον δρόμον του σχηματισμού του συγχρόνου εκ του αρχαίου τοπωνυμίου δια των φραγκικών χρόνων.

* Κυπριακά Σπουδαί, τ. Δ', σελ. 113—114.

Αἰθῆα πῆην των αναγραφέντων τύπων, των εξελιχθέντων εκ των αρχικῶν, ἴτο δυνατή η σύγκυσις προς τα **Κύθηρα**, οἶαν απαντῶμεν ἤδη παρά Λεοντίω Μαχαίρα.²⁰⁾ Η σύγκυσις αὐτή ἐδωσεν ἀφορμὴν εἰς την δημιουργίαν του λογίου τύπου **Κυθραία**. Ἦτο δὲ αὐτὴ ἴλιαν πιθανή, ἐφ' ὅσον εἶχομεν ἐν Κύπρῳ ἡατρείαν της θεᾶς Ἀφροδίτης και δη ἐν Χύτροις,²¹⁾ της αὐτῆς θεᾶς, η οποία εἡατρεύετο ἐν Κυθήροις και ονομάζετο Κυθήρεια.²²⁾ Διὰ τούτο και ο Κωνσταντῖνος ο Πορφυρογέννητος²³⁾ ονομάζει την πόλιν Χύτροι διὰ του Κύθηρα, ὡσαύτως δε ο σχολιαστής της θεογονίας του Ησιόδου.²⁴⁾ Και ο βιογράφος του Ἁγ. Σπυριδωνος²⁵⁾ καλεῖ τὴν πόλιν **Κυθήρειαν**. Ποῦν περισσότερον ἴτο δυνατόν να επαυξηθεῖ ἡ σύγκυσις ὡς εκ του συνδυασμοῦ ἀλλῶν πόλῆων της Κύπρου προς τα Κύθηρα ακριβῶς δια την ἡατρείαν της αὐτῆς θεᾶς εἰς ἀμφοτέρωτα τα μέρη. Παραδείγματα τοιαῦτα μας παρέχει ο Βεργίλιος.²⁶⁾ Οὕτω δε συνέβη ἐν τη ἀποκαταστάσει λογίου τύπου εκ του σχηματισθέντος ἤδη ἡαϊκού τοπωνυμίου Τζυρκά να γίνεῖ προσπάθεια δημιουργίας τύπου υπενθυμιζοντος την δῆθεν αρχικὴν ταύτην ονομασίαν Κύθηρα – Κυθηραίοι, ἐδημιουργήθη δ' ο τύπος Κυθραία ὡς ἐγγύτερος προς αὐτήν. Εἰς την πραγματικότητα ὡς ἀνεῆλθῆ ἡδη ἀνωτέρω, ο τύπος Κυθρέα ἔχει τοιαύτην σχέσηιν προς τον ἀρχαῖον τύπον Κύθηροι – Χύτροι, Χυτρία – Κυθρία, οἶαν ο τύπος Σοῦλιά πρὸς το Σοῦλία,²⁷⁾ ἐξ οὗ ο ῥόγιος τύπος Σοῦλιά, εκ του ἀρχαίου δηλ. τύπου Σόλιοι. Ορθὴ συνεπῶς γραφὴ εἶναι μόνη η διὰ του ε γραφὴ του τοπωνυμίου.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ:

- 1) Αθηνά τόμ. 18 σελ. 324.
- 2) Ἐκδ. 1902 σελ. 66.
- 3) ἐ. α. σελ. 57.
- 4) Σ. Μενάδρου ἐ. α. 324, Κυ(θ)ρjά-Τζυρκά.
- 5) Travels σ. 61, Cirga, μετ. Cobham.
- 6) Cypri insulae nova descriptio (1573).
- 7) σελ. 18, 23, 33, 402, 418.
- 8) ἐ. α. σελ. 57
- 9) §30 Κυθηραίων ἐπίσκοπος. 32 προς την Κυθρίαν ο ἅγιος Επὶφάνιος. 657 Τζάκον Κυθριώτης. (Dawkins).
- 10) Chorographia s. 6. 17.
- 11) Jeffery, Historic Monuments of Cyprus σελ. 269.
- 12) A description of the East vol 11, 1.
- 13) Histoire de l' ile de Chypre sous le règne de la Maison de Lusignan 11 σελ. 504. 505. III 229. 276. 286. 601. 611.
- 14) G. Hill, A. History of Cyprus 1, 2696.
- 15) Plin. H. N. V 35, 130/ βῆ. Γεωργίου Κυπρίου descriptio orbis romani (H. Geizer) 1108 Κύθηροι, adnotationes.
- 16) Πτοῦ. Γεωγρ. V, 14, 6.
- 17) Ιωάννου μαθ. Επὶφανίου 34: ἐν πόλῃ οικτρά Χυτρία (Κυθρία) καῖουμένη. πρβῆ. J. Meursii, Cyprus σελ. 29:

